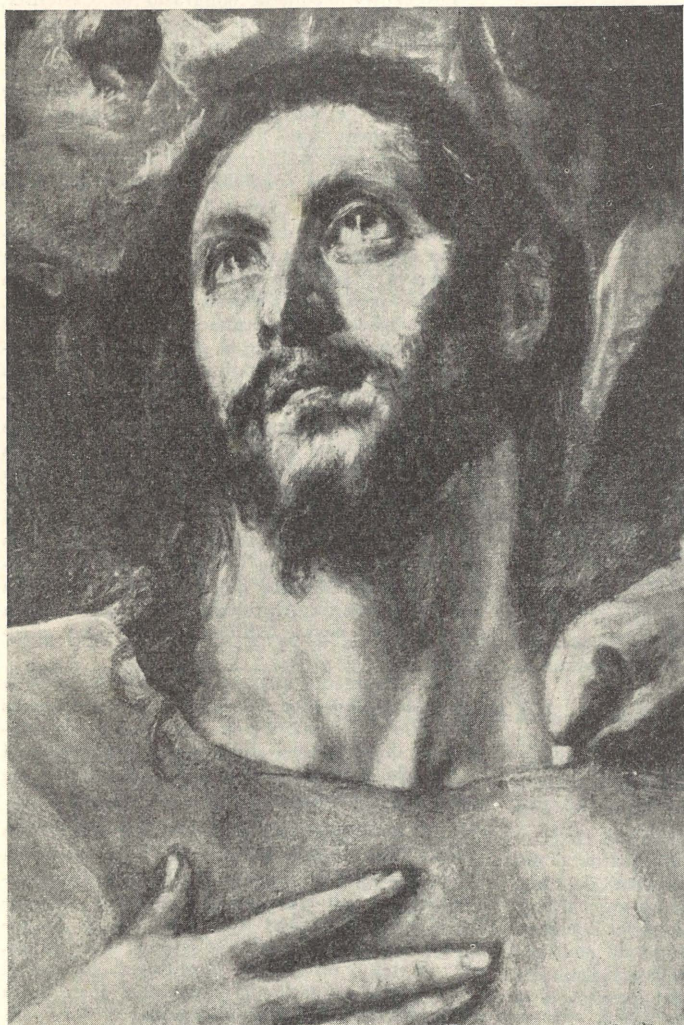

CASTELLIX

FUIES FOLKLORIQVES D'ALGAIDA I LA SEVA ENCONTRADA

10 DE ABRIL DE 1966

escomesa

Han passats tres mesos, amics algaidins, de la sortida del darrer número de Castellix. Avui, Festa de Pasco, torna tocar a la vostra porta per dur-vos un missatge de germanor i de pau.

Fa vuit anys justs que sortí per primera vegada. De llavors ençà ha plogut molt, però l'esperit és el mateix: un esperit sa, de bona tradició algaidina i mallorquina.

Una mica d'història de Castellitx

Tots els algaidins sabem, perquè ho hem sentit a dir qualche vegada, no sabem a quí, que Algaida abans estava assentada allà on és actualment Castellitx de la Pau. Però si ens pregunten com va succeir realment això, perquè és va canviar de lloc tot un poble, no tots ho sabriem explicar. El que intenterem avui aquí serà això, divulgar una mica aquets fets, per tal que els algaidins sapiguem com s'ha desenrotllat la nostre petita història.

Quan el Rei En Jaume el Conqueridor, va venir a Mallorca i la va conquerir del domini àrab, cap allà els anys 1229 i 1230, després per a premiar els serveis dels seus nobles, que l'havien ajudat en la conquesta, els hi va concedir terres de les conquistades als moros. Aquest repartiment, per sort, se'ns ha conservat en el «Llibre del Repartiment», a on hi ha consignats els noms de les alqueries o possessions amb la seva extensió, i el nom d'aquell a qui la concedia el Rei En Jaume.

Pel que fa al nostre terme, estava inclòs dins el de Montuiri, dividit entre el Rei i els seus nobles, la meitat per cada part. Al Rei En Jaume li va correspondre la meitat occidental, amb els actuals termes municipals de Montuiri, Algaida, Llumajor, Campos, Porreres, Felanitx, Santanyí i Ses Salines.

Els noms d'alqueries o possessions corresponents a l'actual terme d'Algaida, que trobam en aquest Llibre del Repartiment, són els següents: Ponzuat (Ponxuat), de 12 jovades d'estensió, (una jovada és equivalent a 16 quartades). Arrenda (Randa), de 5 jovades. Benicomparat, de 8 jovades, i Benicomparat Acernia de 3 jovades. Albenja (Albenya), de 8 jovades. Algaida, de 10 jovades. Alguayda, de 29 jovades. Castellitx, de 14 jovades. Tres alqueries dites Pinna, amb 16 jovades.

Tots aquets noms són prou coneguts per als algaidins com a noms de possessions, o fins i tot de poblets, (Pina i Randa), lo que ens demostra que la gran propietat que s'estableix com a conseqüència de la conquesta de Mallorca, s'ha conservat casi fins als nostres dies.

Tornant al tema de Castellitx, aquesta alqueria fou concedida pel Rei a Garci Pérez de Pina, i a l'any 1244, en un document, ja es parla de la «parròquia de Castellitx», lo que demostra que ja hi havia un nucli important de població. Aquesta parròquia de Castellitx inicialment era depenent de Montuiri, però aviat passarà a la categoria de vila amb parròquia pròpia.

Aquest fet important i decisiu per a la nostre història local, és a dir, el pas de Castellitx a la categoria de vila o poble, va tenir lloc l'any 1300, i fou el Rei Jaume II el que li concedí aquest títol; dins d'aquesta nova vila hi estaven incloses les alqueries que hem citat més amunt, o sigui, més o menys l'actual terme d'Algaida.

Emperò, aquest establiment inicial del poble de Castellitx no va ésser estable, perquè veim que al poc temps, i sense motius massa clars, es va iniciar una lenta emigració cap a la propera alqueria d'Algaida. Segons uns autors, aquest procés va durar un centenar d'anys, però segons altres l'establiment definitiu a Algaida va tardar més temps a complir-se totalment.

Les causes d'aquesta emigració de Castellitx, com ja hem dit, no són gens clares; pogueren ésser varies. En primer lloc hem de considerar el desitg d'acostar-se a la principal via de comunicació que anava desde Palma al centre de l'illa, i que passava per l'alqueria d'Algaida. Un segon element que hem de tenir en compte és el problema de l'aigua, pel que es trobava amb molt millors condicions Algaida que Castellitx.

Junt a aquestes dues causes principals, senyalarem l'emplaçament de Castellitx, als peus d'una muntanya, Randa, i damunt un pujol d'escassa elevació, però que permetia una fàcil defensa. Ara, ha passat l'època egitada de les lliutes i el que més compta no és la defensa, sinó les comunicacions i l'aigua amb abundància, elements que es trobaven a la propera alqueria d'Algaida.

La data del trasllat no es coneix, ni tan sols sabem si va ésser el mateix Jaume II qui hi va intervenir, o si fou el seu fill Sancho qui el va ordenar. A principis del segle XV es segueix parlant de la parròquia de Castellitx, però al 1413, en un mateix document, se citen els «batles d'Algaida i de Castellitx». En un document de 1407 trobam que se compra una casa per a rectoria, a Algaida; al 1420 ja es parla de l'església nova, edificada en el lloc d'Algaida.

Dels documents citats per GUAP en la seva obra sobre Castellitx, es desprèn que a principis del segle XV coexisteixen, en igualtat de condicions dues iglésies parroquials, a Castellitx i a Algaida i fins i tot es parla dels «batle sde Castellitx i d'Algaida».

Fins a mitjans del segle XV, al 1451, no trobam una notícia en que es parli d'Algaida ja com a entitat plenament formada i no depenent d'un altre grup de població; és Binimeilis el que, en aquest any, parla ja de la parròquia d'Algaida i del seu Rector, Joan Boscà, que va tenir un govern llarguíssim, ja que al 1502 encara es parla del «venerable Joan Boscà de la Parròquia Iglésia d'Algaida».

Així va ésser, doncs, com Castellitx passà a ser església sufragànea d'Algaida, però no sabem en quin moment concret es va donar aquest fet, només podem afirmar que va ésser durant la primera meitat del segle XV. A Castellitx va seguir residint-hi un capellà, però aviat només hi va anar determinats dies de l'any, a dir-hi missa.

Des d'aquest moment, una vegada realitzat el canvi de Castellitx a Algaida, la vida econòmica passa a aquest darrer lloc, a on es desenrotllarà la vida del poble algaidí, vida tranquil·la i reposada, com la de qualsevol altre poble del

centre de Mallorca, la vida dels quals té com a característica comú l'economia agrícola per damunt totes les altres activitats.

Joan MULET

PER CONSEGUIR UNA FAMÍLIA MILLOR

per mossen Joan Puigrós

El Concili Vaticà II, un fet important per la Història de l'Església, un consol per tots els cristians que veuen revaloritzades i posades al dia velles idees i aspiracions, que mos despert d'una llarga dormida carregats de peresa i de falta d'esperit. En aquest despertar de l'Església, la família ocupa un primer lloc com a cèlula viva que és de la societat.

A cada casa on alena una família en gràcia conscient i creixent, l'Església hi està sòlidament implantada. Una Església que creix, no solament amb extensió (fills), sinó en profunditat i caritat per l'augment d'amor entre els seus membres. Una Església en estat d'oració, perquè tota la vida conjugal és una respiració d'alabança i d'acció de gràcies.

Per això és que el Concili ha parlat tant de la família. Per això mateix és que moltes famílies del món desitgen més que mai incorporar a la seva vida

familiar les grans responsabilitats que venen del saber-se peça clau de dins l'Església. Així poden venir temps dolents, però si l'Església està aferrada a la terra per medi de la família contarà amb unes arrels que la faran sòlida i forta.

Edificar l'Església sobre una família on se visqui en vertadera comunitat d'amor humà, que se senti responsable de l'educació dels fills i se preocupi per fer una vertadera feina de menestralia, és edificar damunt roca.

Una família en la què la confiança mútua, el diàleg, la unitat en tots els aspectes, és l'aspiració sèria i constant. Una família cristiana, en fi, que lluiti dia a dia, amb confiança, per santificar-se, perquè sap que santifica el demà, perquè quan Crist pren possessori d'una casa cristiana, s'apodera de la mateixa font de vida. És la família Nova que desitjam tots i que necessita el nostre mil nou-cents seixanta sis.

Senyals atmosfèriques

SENYALS DE FRED. — Quan es veu blanc tot lo que sa vista pot destriar, els infants fan bolles pels terrats, ses mosques cerquen el sol, s'atien les ximenèies, i quan fa un oratge que taia.

SENYALS DE CALOR. — Quan compareixen les mosques, puçes, melons i altres herbes. Quan devers el Molinar pareix un infern; i quan la llet torna agre d'un dia per l'altre.

SENYALS DE VENT. — Quan els pescadors treuen les barques a terra. Quan les senyores mostren les trobigueres, i els senyors s'aguanten el capell.

SENYALS DE «XUBASCOS» (arruixades). — Quan un jornalera arriba a casa i ha deixat la setmana an el cassino. Quan un marit arriba del camp sense avisar i troba un capell estern a la

sala. Quan una al·lota fa morros a l'enemorat, decanta la cadira i li gira l'esquena.

SENYALS DE TEMPESTATS. — Quan un matrimoni compareix davant el Jutge de Pau. Quan dues dones contenen de portal en portal la seva vida, fets i miracles. Quan se publica un bàndol que comença així: «En atención a las graves circunstancias... etc.».

SENYALS D'AIGO. — Quan un ciutadà (de Ciutat) pot parlar amb un pagès un quart d'hora sense sentir-lo criticar el Bon Jesús.

Quan un taverner es fa ric massa de pressa.

Salvador Mulet.

(Del «Calendari Algaidí»)

Viatge a un món fantàstic

«Val més un cap ben fet que un cap ben ple»

Un dia, quan la quietud del somni m'embarcà dins el vaixell de la fantasia, vaig arribar amb el meu amic a un món desconegut: el planeta Carabassí. De ferro, ciment i vernís és el color dels seus camps, s'hi poden trobar llargs fumerals fruitant sempre seguit un vapor negre i espès. Aquesta química negror, s'enfila fins part demunt les més altes teulades, s'escampa per tot arreu de Llevant fins a Ponent. Es el seu cel. Lo que no les deixe veure el blau lluminós, la reposada serenitat de la Lluna plena, ni el pipelleg gojós dels estels que broden les nits estiuenques. El peu de l'Arc de Sant Martí, pòrtic del món de la fantasia, llenega i se fon damunt aquesta cuirassa. Del sentiment de l'esperit, del cant de l'aucell, del parfum de la rosa, de la dolçor del paratge solitari alegrat per la cançoneta de la fontanella perduda, de res d'això que no es pot pesar ni comprar en tenen cap delit. Ho han desterrat, no els hi servia per res.

Allà tota casta de fabuloses màquines estalvien als habitants qualsevol complicació; fins i tot la de pensar. Però és estrany. No semblen esser els homos més feliços que abans. Es com si els cervells metàl·lics de les màquines, esclavizan-lo, haguéssin fet d'aquest món el reine de l'angúnia.

Espantat, vaig voler saber com havien pogut arribar a aquella situació. El meu amic me duqué davant un edifici gran i luxós del qual sortien els fills d'aquets homos, carregats de llibres. Un escarrufament féu tremolar tot el meu cos quan els vaig veure. Tots eren terribles monstres, iguals, com fets amb un mateix motle.

Tenien el cap enormement gros, redó i lluent com una carabassa de reguiu. Aquets capets, arxius vivents s'han hagut d'inflar sempre seguit perquè hi cabessin tantes coses que sensa mirament i depressa han volgut aficar-los-hi.

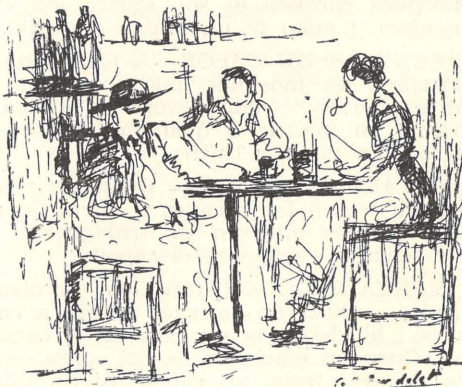
Oblidaren que l'esperit dels infants, per formar-se, vol madurar amb tranquil·litat, serenitat i repòs, i que hi ha una cosa més important que l'ensenyar molt: l'educar bé.

Els seus ulls redons estaven plens de tristor, sensa vida perquè mai la bellesa els ha fet espijellar. Caminaven amb la torpesa del sedoll, de l'empanxat, perquè els hi carreguen per força més de lo que les seves espatles poren aguantar.

Es veritat que tots saben llargues llistes de noms i combinacions de números, que de res les servirà i molts tendran tota una sala plena de títols i diplomes. Però per comprar-los tot això, l'ambició i la miopia per una banda, i l'egoisme i l'orgull per l'altre, els hi ha robat una cosa que no té preu perquè jamai la podran recuperar. Els hi han robat el tresor de l'infantesa, sense el que no podran pagar després lo que val una vida de vertader homo, quedant condemnats a que sigui la seva vocació la vocació del no-res.

Me vaig despertar horroritzat.

Joan MARTORELL

EL PUNTAL DE LA FAMILIA DE CA'N BARRET

Dona Miquela Maria Barret i Garau era descent directa de la rama dels Barret de Manacor. Tenia prop de setenta anys i vivia tota sola a un gran casal que posseïa per herència dels seus pares en el carrer Major de la Vila. Ca'n Barret era la casa gran, la casa noble, la casa senyorial per excel·lència. La casa que havia donat història, «prehistòria», i feina a tot el poble. Però per Ca'n Barret també havien tocat les campanades de la decadència i avui després de tants d'anys d'una història brillant, restava freda, humida, fosca. Vivint del record de passades grandeses quedava Dona Miquela Maria.

Era una senyora de l'any tirurany, duia modelets del temps de Maria Castanya i tenia un aire de ventall antic i àlbum familiar. No era casada, ni fadrina. S'havia casada per poders amb un heroi de Cuba, el General Carles Borromeo García de Quirós, que morí en la lluita i per tant Dona Miquela no arribà a exercir.

Jo la veia els capvespres damunt les quatre, que passava a poc a poc per davant l'escola. Anava a la casa d'una amiga seva. Allà se reunien un estol de senyores de la seva edat, Dona Beneta Rius i Gornals, Dona Maria-Candelària Vives, Dona Joana-Isabel Canet, etc., etc., on practicaven les seves devocions: pel maig el mes de Maria la novena a Sant Nicolau, a la què totes a cor cantaven:

Gloriós Sant Mico-Mico,

Gloriós Sant Mico-lau...

De vegades lletgien un fragment de les «Cartas a Teófila» del Pare Ambrós de Valencina, i un pic cada any feien la Novena a Sant Ramón Nonat, «perquè mos alliberi d'un esclat i doni consol a les parteres».

El repertori durava més o menys una hora, casi mai passava, i en resar el darrer Glòria-

Patri, dava la sensació que la vareta màgica d'una extranya fada les empaltava a totes de cotorra i rebentaven en paraules en discussions, que les vessaven pels colzes.

I en el fons, aquesta xerrada, les era un esplai, un descans, sobretot un sedant que esperaven tot el dia amb il·lusió.

—M'han dit que ses al·lotes i ets al·lotes de sa Rectoria han de fer un «auto sacramental» es dia del Corpus —contava Dona Joana-Isabel Canet amb gran misteri—.

—Què me diu? I un «auto sacramental» que no és es cotxo del Bisbe?

—No. Es una comèdia. Una comèdia eucarística. —Aclaria Dona Beneta Rius.

—I per assitir-hi que s'han de posar vel? —Demana Dona Maria-Candelària.

—No ho crec. M'han dit que hi han de prendre part més de coranta balladores.

—Mirau...! Balladores i tot! A veure si lo que han de fer és una «verbena»?

A l'estiu, la tertúlia estava plena de mosques. Mosques grasses que voletejaven de tres en tres i feien un saluet de mil dimonis. Alguns dies jugaven a treseti, escambrins, al moneiot, i una, a la que tocava el torn diari tenia esment d'arruixar les mosques a les altres, amb un arruixador llarg de canya i paperins de colors.

Així passaven el capvespre aquelles donetes. Discutint, jugant, xerrant... Embullant i desembullant fil de la mateixa troca. Fins que, al toc d'Avemaries, quan els nins corren envalats cap a ca-seva i la fosca, negre com un mocador de nou pams, s'estén d'un cap a l'altre del cel, se retiraven tranquil·les, com a formigues que tor-

nen al formiguer, meditant, donant voltes a allò que més les havia impresionat.

Un any per Carnaval —seguint la idea de Dona Miquela Maria— una nit serena de febrer, quan la lluna, a pesar dels coets que cerquen allunitzar, segueix tan blanca com fa mil anys, aquell estol de velles avorrides se desfressà amb la cara tapada.

Totes volien anar de soldat. Dona Miquela s'enfocà un vestit del seu homo que guardava com una reliquia a dins un calaix del cante-rano. Anaven formades amb dues fileres de tres guiades per la senyora de Ca'n Barret i marcant el pas:

«—Alirón alirón,
dejad paso al batallón!»

Un estol de joves que les veren, creguent que eren al.lotes de la seva edat, decidiren donar-les un encaç de mil dimonis. No hi importa dir com va acabar la fressa. Corregudes d'un vent, esclats de l'altre, treien cames i forces d'allà on no n'hi havia.

—Ai els calls! Ai els calls! —criava Dona Joana-Isabel Canet.

—Poques-vergonyes! —deia Dona Beneta Rius un moment abans de pegar de grufes.

L'endemà, de l'esbraonada, no n'hi va haver cap que es pogués aixecar del llit. No hi va haver tertúlia per falta d'assistència.

Gabriel JANER MANILA

POBRESA

No-res teniu. No-res.
Ni un pensament.
Ni la memòria.
Ni solament una rialla
que retroni a un teatre
—al teatre extrany de la vida
tan senzill i a la vegada
mal d'entendre.

Ni una llàgrima no és vostra
i podeu dir que les penes
van i vénen
i es dibuixen
i es desperten
i s'amaguen temoregues.
Sàdiquement perfectes.

No podreu dir mai,
en consciència,
que la vostra infantesa fou inútil
ni alegre,
ni sagnant,
ni dolorosa.
Fou això, senzillament:
una gota de roada malaltissa.

M.

ESPIPELLADES

Per començar, ¡gràcies!

«CASTELLITX» vos dona les gràcies per la rebuda amorosa que li féreu, pel número de subscriptors que creix sempre seguit, per les paraules generoses que mos animen a seguir endavant, per les ajudes rebudes fins ara. A tot-hom, gràcies!

Per Pasco, CASTELLITX fa festa. Fa anys que va sortir a llum el seu primer número, rebut pels seus entusiastes fundadors amb la il·lusió en què se rep el fill primogènit. Eren els temps de l'ecònom D. Gabriel Adrover, del rvd. D. Baltasar Morey, del mestre, ara inspector, Llorenç Vidal, dels començaments com escriptor de Gabriel Janer...

De llevores ençà dificultats econòmiques l'ha'n fet anar sempre malaltís. Fer-lo créixer bo i sa és facilíssim. Basta que cada subscriptor vulgui fer-ne un altre de nou. Es aixó lo que vos demana CASTELLITX avui que fa festa i no li podeu negar. Són només. 25 pessetes a l'any.

Com sabem que hi ha homes de bona voluntat que estimen el nostre poble i la nostra cultura, hem pensat fer unes inscripcions especials pels socis d'honor. Ho seran aquells que ajudin d'un modo o l'altre a CASTELLITX, ja sia fent un perell de suscripcions, o que comprin cada número publicat per vint-i-cinc pessetes. Castellitx publicarà la llista dels socis d'honor cada vegada.

Durant l'any passat (1965) a Algaida hi va haver el següent moviment demogràfic:

- 21 Difunts, 7 Dones i 14 Homos.
- 31 Naixaments, 19 Nins i 12 Nines.
- 20 Matrimonis.

Setmana de Joventut, setmana d'èxits. Des de dalt l'altar major presidia la Mare de Déu de la Pau i l'església estava plena de gom en gom.

—Què tal les conferències?

—¡«Buenísimas»!

—Quina te va agradar més?

—Això és mal de dir. Totes! Però te puc dir quina me va emocionar més. Va esser la que mos feren amb els seus instruments els «4 d'Asís». Es formidable resar i convèncer cantant.

An els caçadors d'Algaida els hi han tirat de la banda de darrera i han fet plomes.

Es un trist poble aquell que no té associacions o que les deixa morir. La societat que està ara en perill és la dels caçadors, i pensam que val la pena fer un esforç per defensar-la. I si el peix gross s'ha de menjar sempre el petit, al manco que hi trobi espines, aquesta vegada.

El teatre té, entre noltros, molts de seguidors bons i entesos. S'ha demostrat. Una agrupació de joves aficionats s'estrenà amb dues obretes molt entre-

tengudes. Tanta gent va anar a l'estrena que el teatre va resultar petit, i tant va agradar que quan la repetiren hi havia més gent encara. Lo bo és que ara els «veteranos» s'han encalentic.

An el bar Amengual, durant dos mesos, estallà la guerra amb un campionat de truc encès i sanguinós. Després de disputada batalla quedaren campions els dos «maestros» Joan Cerdà Vanrell (el tio dels seus nebots) i Pedro Oliver Oliver (l'Alaroné). Les paus se firmaren amb un sopar.

—Qué te pareix?

—Val nou!

—Joc fora!

«Se cerca un bon entrenador de futbol. Al qui el trobi i el mos vulgui entregar li ferem un bon regal».

Això és lo que demana un estol de joves deportistes. Es tanta la seva afició i entusiasme que el se mereixen. Amb un preparador, farien miracles.

—I del temps que mos fa, què me'n dius?

—Res; aquest temps no va d'aigo. Ni de grifó ni de l'altra. Paciència.

Caragolets

SOCIS D'HONOR

Gabriel Janer Manila

Joan Mulet

Joan Martorell

Joan Cerdà

C A S T E L L I T X

P. General Franco, 5

A L G A I D A